

Tumáš pastelky, namaluj domeček, kousek pod ním potok, studnu, jen nemaluj slunce, vždyť domek je ve stínu! Za ním hora – jako vztyčený kámen. Před domem vzpřímená žena, větší prádlo na šňůru, šňůra je špatně napnutá, uvázaná mezi dvěma třešněmi, jedna stojí napravo od verandy před vchodem, druhá nalevo. Právě teď žena připíná košíčkem dupačky a kabátek, má tedy děti. Pere často, prádlo dětí, manžela i svoje věci, má jednu obzvlášť hezkou bílou blůzku. Chce, aby její rodina byla čistá jako rodiny ve městě. Často nosí bílé oblečení, vyniknou tak její tmavé vlasy a tmavé oči, stejně i tmavé vlasy a oči mužovy. Lidé dole ve vsi chodí v bílém jen zřídka, někteří ani v neděli. Žena má vážnou tvář, hluboké oči. Ty oči namaluj uhlem! Vlasy jí hladce splývají, jsou černé, s trochou hnědé, protože uhel se zlomil. Nové pastelky nemají lesk, a navíc byly drahé.

Do obrazu pronikne skutečnost, chladná a nemilosrdná, už ani mýdla se nedostává. Rodina je chudá, jen dvě krávy, jedna koza. Děti pět. Muž, jako žena černovlasý, vlasy lesklé jak drahý kov, je pohledný, dvakrát pohlednější než ostatní. Tvář má úzkou, ale bez známky radosti, jak se zdá. Žena, sotva třicetiletá, dobře ví, že se mužům líbí, nezná jediného, u něhož by si nebyla jistá. Když si ji k sobě manžel přitáhne, ucítí její ňadra a břicho, přesně takhle jí to už řekl, zatmí se mu před očima a padne únavou na postel. Ona se narychlo svlékne, ulehne vedle něj a ví, že muž spánek jen předstírá, že nechce selhat. Proto si na sobě nechala tenkou spodní košílku. Aby všechno nebylo hned zjevné. Otevřeným oknem hledí na noční oblohu. Měsíc se schovává za horou. Někdy se jen těsně

mihne, pak se nad hřebenem zableskne třpyt. Jakmile začne plakat jedno z dětí, pozná které, pak se rozpláče druhé a ona zas hned dobře ví, které to je. Vstát se jí však nepodaří, unavená ale není, pomyslí si, jsem jen malátná. Jakého věku se asi dožiju, přemítá.

Děvčátko, dvouleté, stojí u postele, uprostřed noci. To je Margareta. Greta. Celá se třese.

„Mami,“ zašeptá.

Máma ji tiše vybídne: „Pojď!“

Malá k ní zaleze pod peřinu. Otec o tom nesmí vědět. Dívka si nelehne mezi rodiče, tulí se na kraji slamníku. Matka ji musí držet, aby se neskulila a nespadla na podlahu, postel je vysoká.

Ta malá je moje matka, Margareta, plaché děvče. Kdykoli potkala svého otce, hned se příkrčila a natahovala se po matčině sukni. Otec byl laskavý k ostatním čtyřem dětem, ano, to vcelku byl, a laskavý bude i k dalším dvěma, které se teprve narodí. Jen Margaretou opovrhoval, děvčátkem, které jednou bude mou matkou, protože měl za to, že není jeho dítě. Nepociťoval vůči ní žádnou zlost, žádný hněv, ale opovrhoval jí, hnusila se mu, jako by celý život byla cítit vetřelcem. Nikdy ji nebil. Ostatní děti občas. Gretu nikdy. Nechtěl se jí dotknout ani při výprasku. Dělal, jako by neexistovala. Až do své smrti s ní nepromluvil jediné slovo. A ona si ani nebyla vědoma, že by se na ni kdy podíval. To mi matka vyprávěla, když mi bylo teprve osm. Můj dědeček nechtěl mít s tím plachým děckem nic společného. Pro babičku to byl důvod laskat

ji více než ostatní děti a taky ji měla víc než ostatní ráda. Moje krásná babička se jmenovala Maria a všichni mužští by si ji bývali předcházeli, kdyby se všichni do jednoho nebáli jejího manžela.

Ale to předbímám. Tento příběh totiž začíná v době, kdy moje matka ještě nebyla na světě. Tento příběh začíná v době, kdy ještě ani nebyla počata. Začíná jednoho odpoledne, když Maria opět věšela prádlo. Byl začátek září roku 1914 a ona dole na cestě zahlédla pošťáka. Viděla ho už z dálky.

Ze dvora byl pěkný výhled do údolí až na kostelní věž, která se tyčila nad lipami. Pošťák tlačil kolo, protože cesta k domku byla příkrá a za odbočkou už jen vysypaná hrubým šterkem. Muž byl vyčerpaný, chtěl, aby mu říkali adjunkt, poštovní adjunkt, tak znělo úřední označení jeho profese, měl na sobě uniformu s lesklými knoflíky, potil se, povolil si kravatu, rozepnul límec. Sňal čepici, jen krátce, aby pozdravil a trochu se provětral. Maria o krok ustoupila, když jí podával dopis. Bylo to modré psaní s volným lístkem na přední straně, který bylo třeba odtrhnout. Tento útržek se musel podepsat a vrátit zpět odesílateli. Odesílatelem byl stát, který chtěl mít v rukou důkaz. Adjunkt věděl, že Maria ví, že se mu líbí, a nejen to. Věděl také, že je jí lhostejný. Nebyl ani způsobilý tak pohledný jako Josef, její věčně zakaboněný manžel, tedy pokud se hezký vzhled dá vůbec krátit nebo násobit.

Adjunktovi se nelíbilo, jaké řeči vedou mužští ve vsi o Josefovi a Marii. Děti prý nejsou důkazem ničeho,

každopádně ne toho, jestli to člověk dělá dobře, nebo jestli to jen dělá, ani čtyři děti prý vůbec o ničem nevypovídají. Žena může mít děti i tehdy, když jí manžel není po chuti, taková je holt příroda a příroda nemá s láskou nic společného, a že se někdo náhodou jmenuje Josef a Maria, neznamená už vůbec nic, spíš naopak. To by se chlapům hodilo. Pak by snad, jak doufali, mohli mít u krásné Marie sami šanci. Skoro nikdy nebylo manžele vidět, jak jdou do vsi spolu, z čehož druhí znova vyvozovali závěry a považovali to za další důkaz. A když už je člověk přece jen potká, vůbec prý spolu nevypadají spokojeně, neobracují se k sobě, Josef bývá téměř vždy vážný a Maria většinou také, jako by se právě poškorpili. Mužští však neměli ani zdání. Maria totiž ráda lehávala s Josefem v pevném objetí, měla temperament. A její manžel někdy také. Mezi nimi to zdaleka nebylo tak, že by zhasli, když spolu večer leželi. Zdaleka ne. A když světlo sfoukli, stávalo se, že spolu ještě dlouho rozmlouvali.

Za vsí roznášel adjunkt poštu jen jednou týdně, protože to sem bylo pořádný kus a cesta zdlouhavá. A zřídka byla Maria sama a zřídka byla před domem, často klepal na dveře, a nikdo mu neotevřel. A pro nic za nic se plahočit takovou cestu? Nejmilejší by mu bylo, kdyby lidé, kteří tu na kopci žili roztroušeni, měli dole ve vesnici přátele, alespoň jednoho, kterému důvěřovali a u kterého by mohl dopisy nechat, a oni by si je pak sami vyzvedli. Dopis od státu si však adresát musel převzít osobně. Aspoň se na ni dnes podívám, pomyslel si adjunkt.

Všechno, co k vesnici patřilo, bylo daleko, od kostela

až k nejvzdálenějšímu stavení dobrá hodinka chůze. Šest usedlostí leželo stranou, za nimi se zvedala hora. Ti, kdo žili ve stínu na jejím úpatí, nebyli dole ve vsi s nikým zadobře a spolu zadobře také nebyli. Nebýt zadobře znamenalo nechťit vědět, jak se druhému daří, víc to neznamenal. Žili tam, protože jejich předkové přišli do kraje později než ostatní a půda tam byla nejlevnější, a nejlevnější byla proto, že práce na ní byla lopotná. Až na samém konci nahoře žili Maria a Josef s rodinou. Říkali jim „pakáz“. Tehdy to slovo vlastně ještě znamenalo jen „bagáz“, tedy „náklad“. Josefův otec a dědeček totiž pracovali jako nosiči neboli trégři, ti, co nikomu nepatřili, co neměli střechu nad hlavou, co chodili od stavení ke stavení a ptali se po práci a v létě nosili sedlákům do stodol obrovské kopy sena. Bylo to nejnižší postavení ze všech, pod úrovní pacholka.

Dopis byl z armády. Povolávací rozkaz. Rakousko vyhlásilo válku Srbsku, Rusko se postavilo na stranu Srbska a německý císař na stranu Rakouska a vyhlásil válku Rusku, načež se Francie připojila k Rusku a vyhlásila válku Německu a Rakousku a Německo vzápětí napadlo Belgii.

Pošťák pořád ještě v ruce svíral modré psaní. V duchu se zasn timer, že při ní stojí; něco se stane, on bude stát při ní a Maria si pak konečně uvědomí, jaký doopravdy je. Rád by ji osvobodil od muže, představoval si, jak s ním trpí, a představoval si, že on sám je ten, kdo by dokázal projev timer mnoho něžného citu, kdyby na to přišlo, a to nejen na krátkou dobu, na jednu noc nebo tak, nýbrž dokud by je smrt nerozdělila. Na tváři neměla ani fliček, na krku také ne. Neviděl jedinou vrásku, ani nahoře mezi očima

směrem k čelu, ani kolem úst, ani od koutku očí ke spánkům. Ruce měla drsné, ale pouze na vnitřní straně. Na hřbetě byly jako pozlacené. Její manžel byl často na cestách. Za kšeftíky. Za jakými, to adjunkt nevěděl a nevěděla to ani Maria. Ve vsi se povídalo, že jde o podivné a nekalé kšefty. Josef měl pověst člověka, který nejde pro ránu daleko. Ale tím se muži jen uklidňovali a sami před sebou tak ospravedlňovali vlastní zbabělost. Že se nikdo z nich dosud neodvážil ucházet se o Marii přímo. Právě proto, že Josef je někdo, kdo nejde pro ránu daleko. Udeřit ho však ještě nikdo neviděl.

Je to dopis z armády, řekl adjunkt a Maria musela přijetí stvrdit podpisem. Do závorky měla připsat „manželka“. Měl s sebou olůvko, to prý se smí. Sám ho olízl.

Maria věděla, že je válka, ale že by měla zasáhnout i je, že by ji mělo být slyšet až do nejzazšího kouta údolí, do stínu při úpatí hory, to ji dosud nenapadlo. Co přesně a dopodrobna v tom tištěném dopise stálo, to už by vylíčit nedokázala, ale souhrnem alespoň tolik: Josef Moosbrugger musel do války.

Starosta se jmenoval Gottlieb Fink a také kšeftařil. Byl to jediný člověk, se kterým Josef mluvil nad rámec toho, co bylo nezbytně nutné. Prohodil s ním víc než pouhé ano, ne, buď zdrav a pak zas ano či ne. Někdy se Josef vydal dolů do vsi a zamířil rovnou k domu starosty, vstoupil dovnitř, aniž by zaklepal nebo zavolaal, a zdržel se dobrou hodinu. Ti dva však nebyli přátelé. Starosta by byl přítelem Josefa Moosbruggera moc rád. Josef byl jediný, s kým se dalo

mluvit, za první neměl žádné nemoci, za druhé nepáchl jako zvíře a za třetí nebyl žádný hlupák, uměl číst, psát a nadmíru dobře počítat. Dej mu sebetěžší násobilku, jen protočí panenky a už má výsledek. Starosta byl velkorysý. O zisky z kšeftaření se vždy dělil, třebaže na nich Josef pokaždé ani neměl zásluhu. Vždy půl napůl. Josef tak velkorysý nebyl. Ale to mu starosta nezazlíval. Starosta držel krávy, prasata, slepice a pár koz, což chovali všichni, navíc však měl k chalupě přistavěnou dílnu. Byl vyučený puškař. Hlavně zbraní dřív ještě sám soustružil a frézoval a sám vyřezával a brousil pažby, olejoval je a leštil. Časem už pak z jižního Německa jen odebíral jednotlivé součásti a skládal je dohromady. Vyšlo to levněji a výsledek byl lepší. Nakonec tam vyrazil vlastní punc a pravá ručnice od Finka byla na světě. Finkovy ručnice měly stále dobrou pověst, jako by je puškař vyráběl celé sám a ručně. Jednu pušku, dokonce dvouhlavňovou, dal starosta Josefovi. To bylo více než velkorysé. Každý se tomu podívoval. Ges-to, které vypovídalo o všem, ačkoli nikdo přesně nevěděl, o čem vlastně. Stolař by na ni vydělával víc než půl roku. Možná byl Josef skutečně jeho přítel. Jen protože dělal, že žádného přítele nemá zapotřebí, ještě to neznamenovalo, že opravdu žádného zapotřebí neměl.

Když dorazil povolávací rozkaz, Josef přítele potřeboval. Starosta povolán nebyl, odůvodnění znělo, že je nezbytný doma. To byla pravda: Například pro Josefa tu nezbytný byl.

Josef miloval svou ženu. Sám to slovo nikdy nevyšlo. Takové slovo v jeho nářečí neexistovalo. *Miluji tě* se

v nářečí říct nedalo. Proto mu to slovo ani nikdy nepřišlo na mysl. Maria byla jeho. A on chtěl, aby mu patřila a aby k němu patřila, to první znamenalo lože, to druhé rodinu. Když procházel vesnicí a u studny viděl mužské, jak si hrají s dřevěnými nožíky, které si sami vyřezali, a když viděl, že oni vidí i jeho, četl jim v očích: Ty jsi Mariin muž. Nebyl mezi nimi žádný, který by si ještě nepomyslel, jaké by to s ní bylo. A teď, když Josef dostal povolávací rozkaz, pocítili, že se jim naskytla příležitost. Středně velká příležitost, protože nikdo nevěděl přesně, jak dlouho válka potrvá; i když se z Vídně a Berlína ozývalo, že to brzy skončí, nikdo by na to nesázel.

Josef šel za starostou a povídá: „Mohl bys dohlédnout na Marii, až budu v poli?“

Starosta věděl, co v tomto případě znamená *dohlédnout*. V první řadě tím chce Josef nejspíš říct, pomyslel si, že své ženě nemůže důvěřovat. Může si důvěřovat ona sama? To je otázka! Každé ráno se přece vidí v zrcadle.

U hovoru nikdo jiný nebyl. Diskrétní rozhovor, který nesnesl žádné svědky. Jak by starosta asi mohl muži mé babičky odpovědět? Odváží se říct: „Máš na mysli, že mám dohlédnout, aby k ní nahoru nikdo nešel, až budeš pryč?“

A Josef? Když řekne: „Ano, to mám na mysli,“ přizná, že své ženě nedůvěřuje.

Josef řekl: „Ano, přišlo by mi vhod, kdybys mohl dohlédnout, aby k ní nahoru nikdo nešel.“

„A proč?“ mohl by pak reagovat starosta. Ale tím by Josefa urazil. To nechce. Dá se očekávat, že by se někdo z mužů ze vsi nebo odjinud mohl na krásné Marii dopustit

násilí? Že by v takovém případě starosta zasáhl? A co by to znamenalo? Že by toho člověka zastřelil?

Starosta řekl: „Dám na ni pozor. Nedělej si ve válce starosti, Josefe.“

Je vůbec možné, že je tak krásná žena stvořena jen pro jednoho muže? Starosta byl přesvědčen, že důvodem Mariiny věrnosti je pouze strach, který má z manžela, nikoli nezájem o druhé. Nebylo ani třeba dělat kolem toho velký povyk, když si každý mohl dost dobře spočítat, že Josef padne, lidé už jsou takoví. To by ovšem starosta Josefovi zajisté neřekl. Chtěl si ho zkrátka udržet jako přítele. Byl starostou a přál si, aby nikdo ze vsi nechyběl, až tahle válka skončí. Navíc mínil, že je dobré mít pohledného přítele, a paní starostová mínila totéž, říkala, že ho Josef zdobí. Josef se jí totiž náramně líbil. A jelikož sama otevřeně přiznala, že by Josefa jednou ráda viděla nahého, nejlépe o samotě někde v lese, bylo jasné, že v tomto ohledu nic nehrozí, protože jinak by držela jazyk za zuby. Na moji ženu, pomyslel si starosta, nikdo dohlížet nemusí a nemusel by dohlížet, ani kdyby mě povolali. Starosta byl ženatý rád. Měli s manželkou pověst nejvtipnějšího páru nejen u nich ve vsi, ale i napříč celým údolím až do Brengenzu. A to byla především její zásluha. Uměla se smát, že strhla ke smíchu dokonce i Josefa, sotva jí začaly cukat koutky a on ještě ani nevěděl, co bude následovat.

„Že by se k nám dolů přestěhovala i se všemi dětmi,“ řekl starosta, „to asi nepůjde, ale rozhodně by to bylo nejlepší.“

„To není třeba,“ řekl Josef. „Stačí, když budeš mít oči

otevřené. Do října prý všechno skončí. To už budu bez-
tak zpátky.“

„A dovolenku jistě taky dostaneš,“ připomněl starosta.

„Když to všechno půjde tak rychle, jak se proslýchá, na dovolenku to ani nevystačí,“ mávl rukou Josef. Tak uvažovali všichni. Josefovi to nakonec vystačí na dovolenky dvě.

Poté co se Josef před odchodem do války rozloučil se svou ženou, obejmutím a letmým polibkem, a byl už na cestě, při chůzi z kopce vždy ležérně poklesl v kolenou, jak to měl ve zvyku, ještě se za ním rozběhla a táhla ho zpátky k domu a do ložnice, rozepnula mu opasek a přitiskla se k němu.

„Proč se tak tváříš?“ zeptala se.

„Bolí mě zub,“ odpověděl.

„To se ale bude jen zhoršovat,“ poznamenala.

„V poli jsou zubaři,“ opáčil Josef. „Prý mnohem lepší než v Bregenzu.“

„Jak to víš?“

Vstal z postele a snažil se udržet si odstup. Ať už se nevyptává, zná to. Pak zas nebude vědět, kdy skončit, a on přijde pozdě.

Počátkem září nenarukovalo z vesnice mnoho mužů. Proč byl jedním z prvních právě můj dědeček, to si nedovedu vysvětlit. Byli jen čtyři, jeden se jmenoval Franz, jako císař, další pak Ludwig, Alois a Josef. Měli jít pěšky o dvě vesnice dál, tam je vyzvednou nákladní vozy a odvezou je na vlakové nádraží v Bregenzu, a pak tradá do pole, ať už je kdekoli. Nakonec z první čtveřice nezůstal v poli

jen jediný, Josef. Alois byl po smrti hned o týden později. Ludwig zemřel za necelý půlrok v lazaretu. Franz padl po roce v průsmyku Valparola. Následovalo je dalších pět hochů, z nichž se vrátili jen dva.

Ted' si všichni čtyři zastrčili kvítí za klobouk a vestoje si zavdali. Starosta coby císařův zástupce zaplatil pálenku a vystřelil do vzduchu. Hochy, jak se odvedencům říkalo, doprovázela kupa dětí. Ale děti je vyprovodily jen do sousední vesnice, pak se otočily zpátky. Odtud se budoucí vojáci vydali sami do L., už ne pochodovým krokem a ani se zpěvem, už zase trochu vystřízlivěli. Mluvili o věcech, které je třeba udělat a které by brzy udělat chtěli, jako by za pár dnů nebo týdnů měli být zase doma. Vytrhli kvítka z klobouků a odhodili je u cesty. Když je už nikdo z blízkých nevidí, nač ještě?

I Josefův druhorozený s nimi rázoval až do další vesnice, Lorenz, paličák, teprve devět let. Byl bystrý, počítal z hlavy tak, že kantor ve škole žasl a jásal, Lorenz tento dar zdědil po otci. Ale život v horách se mu nezamlouval. Nechtěl hospodařit. Už jen tím, že přemýšlel, čím by jednou chtěl být, se lišil od ostatních chlapců ve vsi. Zajímal se o motory a těch v údolí, kterému se tu neřeklo jinak než jen *les*, dvakrát moc nebylo a Lorenz už všechny znal. Otec ho poplácával po rameni, nic víc, to bylo jeho rozloučení. Doma se Lorenz musel starat o zvířata, o dvě krávy, kozu. Měli také psa. Říkali mu „Vlk“. Otec ho dobře vycvičil. Nemusel být na řetězu. Otec vyložil kolem domu z kamenů čáru a pes tuto hranici nikdy nepřekročil, ať se dělo cokoli. Poštovní adjunkt se ho přesto

bál. Když Maria viděla pošťáka přicházet, zavřela psa do domu. Lorenz by to neudělal. Měl psa rád, patřil k rodině, člověk nepošle člena rodiny do domu, když přijde někdo, kdo do rodiny nepatří. Pak tu byla ještě kočka, kterou krmili tím, co zbylo, a když nic nezbylo, musela se postarat sama.

Lorenz hnal krávy na pastvu, bylo na to už dost pozdě, ale dnešní den začal neobvykle. Než otec vyrazil, Heinrich, Josefův a Mariin prvorozený, podojil krávy a kozu. Otec se pak dlouho a důkladně myl u studny, celý se přitom namydil, i vlasy. Matka poslala děti do domu, nechtěla, aby viděly otce nahého. Kozu zůstala v noci i přes den zavřená v ohradě. Lorenz jí naložil seno a zahleděl se do jejích úzkých, příčných očí. A znovu si pomyslel to, o čem uvažoval vřdycky, když se díval na kozu: Proč nemají všichni stejné oči? Kočka má svislé šterbiny, koza příčky, člověk kruhové otvory.

Kým by se býval stal, strýc Lorenz, kdyby nebyl jedním z pakáže! Čím by se bývali mohli stát jeho sourozenci?

„Válka je normální,“ řekl mi jednou. Nijak zvlášť to nesouviselo s hovorem, který právě vedl a kterého jsem se beztoho neúčastnila. Když strýc Lorenz rozmlouval s mým otcem, byla jsem němá jako deštník, co visel na opěradle židle, na níž strýc seděl.

„Jak to myslíš?“ zeptala jsem se, když jsem si odkašlala. To byl celý on, buď mě ignoroval, nebo se ke mně náhle otočil a přitiskl mi ukazováček na hrudní kost. Strýc, jenž měl charisma. To je dobré i nedobré, obojí zároveň.

Odpověděl. „Proč bych měl, děvenko, něco říkat a něco jiného tím myslet? Myslím tím to, co říkám: Válka je normální.“ Zapomněl snad, jak se jmenuju?

Jeho návštěvy ve mně vyvolávaly neklid. Vždycky jsem byla napjatá. Připravená na cokoli. Během druhé války byl v Rusku, doma měl ženu a v Rusku měl pak také ženu a dítě, ty ale opustil a vydal se na dlouhou cestu zpátky ke své ženě u nás, někdy mu zastavilo vojenské vozidlo, kus jel vlakem, načerno, svezl se i vzadu na motocyklu, ale většinou šel pěšky. Když jsem byla malá, často nás navštěvoval. S mým otcem hrával šachy. Nenáviděl omezenost venkovského života – o tom si s otcem povídali. Ani můj otec nebyl sedlákům nakloněn, koneckonců se narodil jako syn děvečky v Lungau a jeho zámožný otec se k němu nikdy nehlásil. Strýc Lorenz měl v naší zemi tři děti, své syny považoval za budižkničemy ještě předtím, než se z nich mohlo stát něco užitečného, a taky z nich pak už nic nebylo, jeden se oběsil na stromě. Strýc Lorenz otevřeně přiznal, že v Rusku žije jeho druhá rodina. Bylo mu padesát let, když ho na mostě v Bregenzu srazil opilý řidič. Vedle Lorenze ležel jeho pes a vyl. Pojmenovala jsem po něm svého syna: „Ale já takový nejsem a ani takový být nechci,“ prohlásil.

Nejvíce matce pomáhal Heinrich. Když se tento příběh odehrával, bylo mu jedenáct, o dva roky víc než jeho bratru Lorenzovi. Měl tichou povahu a nikdy nechtěl být ničím jiným než sedlákem. Jeho matka mu často říkala: „Vždyť se chováš dospěleji než já! Aspoň jednou udělej nějakou lumpárnu, Heinrichu!“ Ale on žádné lumpárny

nedělal. Tak moc si přál být sedlákem, že ho ani nenapadlo zapřemýšlet, jestli by se k němu nehodilo i něco jiného. Popouzely ho Lorenzovy úvahy nad každou kravinou, jestli by to třeba nemohlo být jinak. Až do konce života počítal na prstech.

Matka, prohlásil otec večer před odchodem do války, matka se bude starat jen o domácnost, hospodářství zastanou Heinrich a Lorenz. Katharina, té bylo deset, pomáhala matce s prádlem a v kuchyni. Walter ještě k žádné práci nebyl, hrál si teprve s dřevěnou kácou, kterou mu vyřezal Heinrich, ale pořádně roztočit ji nikdy neuměl.

Tetě Katharině jsem říkala Kathe. Když zemřela, bylo jí skoro sto let. Vlasy si barvila načerno. Byla štíhlá a až do konce života chodila velice vzpřímeně. Ramena měla rovná, a když ji člověk viděl zezadu, ještě jako osmdesátiletou, řekl by si, že je jí nanejvýš čtyřicet a podle chůze že jí neschází chuť do života. Kdo ji zahlédl zepředu, mohl ji považovat za indiánku, jaké znal z obrázků. Kdo ji viděl zepředu, pro toho se svět proměnil ve starý černobílý film, western, každá vráska byla ostře řezaná. Měla dlouhý orlínos a ústa, která vždy vypadala, jako by chtěla říct: Vlezte mi všichni na záda. Moje sestry měla ráda, hlavně tu starší, protože ta byla takřka neviditelná a bez jediné chybičky. Já prý jsem na ni moc divoká, říkávala, mě prý nemusí. Zeptala jsem se jí, co tím myslí, že mě nemusí. Jen sekla rukou do vzduchu a tím to skončilo. Koncem léta, po setmění, mě se svým synem posílala na jablka. Měli jsme se vplížit do zahrady jistého souseda a zatrást gravensteinkou, pak napěchovat dva batohy jablek a rychle zmizet.

Pokaždé jsem se kvůli tomu cítila provinile, jako bych já sama – já! – naváděla tetu Kathe a jejího syna; ten se na mě přitom vždycky díval, jako bych pocházela z nějakého zlodějského doupěte.

A strýc Walter? Utopil se v Bodamském jezeře, dvaadvacetiletý. Měl zrzavé vlasy, on a moje matka jako jediní z pakáže nebyli černí, obličej poďobaný od něstovic, hlavu protáhlou a trup, jako by ho sochař vytesal do mramoru. Strýc Walter uháněl každou sukni a ženským se to prý líbilo. Kromě své tlusté manželky s pěti dětmi měl ještě druhou, ta chodila šlapat. Jeho právoplatná žena zase spala s jedním prodejcem domácích spotřebičů. Pak ale strýci začala být milenka moc náročná a on ji přenechal svému nejmladšímu bratrovi. Nakonec se utopil. Když Walterův otec narukoval, bylo chlapci teprve pět let.